

ADRIANA SĂFTOIU

SIMFONIA SEMNELOR

Prefață de Andrei Pleșu

3
TREI

Cuvânt-înainte

În cartea aceasta, ca în orice carte bună, cititorul va întâlni, reunite, texte din mai multe registre. Mai întâi, un registru *politic*. Un parlamentar se socotește dator să illustreze dimensiunea *terapeutică* a angajării sale: să analizeze și să caute soluții pentru o problemă acută a comunității care l-a delegat. Dincolo de retorica „reformei” instituționale, de confruntările de partid, de abordarea previzibilă a unor subiecte la îndemână, Adriana Săftoiu se concentrează pe drama pe cât de acută, pe atât de neglijată a unui segment de populație aflat în urgentă nevoie de atenție, de ajutor, de intervenție eficace: lumea celor născuți sau deveniți surzi. Nici cititorul obișnuit și, cu atât mai puțin, policianul „ales” nu par să fi sesizat urgența unei astfel de abordări. Cartea aceasta va semnala importanța unei reacții prompte, responsabile, a unei intervenții competente și salvatoare într-un segment al comunității aflat în severă suferință.

Politicianul adevărat asta caută, de fapt: diagnosticul relelor sociale, tratamentul bolii, vindecarea. Se vorbește des despre „minorități“, dar în cartea aceasta e vorba de o minoritate cu ecou minim în conștiința publică.

Un alt registru al textului e cel *lingvistic*. În cunoștință de cauză, autoarea studiază, caz cu caz, posibilitatea *comunicării* pentru cei care nu au la îndemână instrumentele omului obișnuit. Limbajul semnelor, exprimarea „mută“, simbolică transferului de la cuvânt la gest, toate acestea sunt abordate cu rigoare analitică și dau o șansă „invalizilor“ să intre în dialog cu ei înșiși și cu cei din jur.

În sfârșit, cartea Adrianei Săftoiu e și o carte de *memorialistică*: plină de portrete, de întâlniri destinate, de context comunitar, individual, autobiografic. Nu întâmplător, autoarea a exercitat, perioade întregi, meseria de „purtător de cuvânt“: o bună ocazie să intri în contact cu episoadele de „surzenie“ a interlocutorilor, cu eșecul comunicării, cu derapajul cuvintelor...

Calitățile Adrianei Săftoiu îmi sunt, de mult, cunoscute. Dar cartea de față m-a surprins, totuși, prin temeinicie, simț al răspunderii, dedicație comunitară. Cine are urechi de auzit să audă! Cine nu, să citească!

Andrei Pleșu

Amintiri dintr-o lume scufundată

Mă intersectam cu ei la intrarea sau la ieșirea din tură. Lucram ca muncitor necalificat la secția de ascuțitori, Cooperativa meșteșugărească „Timiș“, după ce ratasem intrarea din prima la Facultatea de Filologie din Timișoara.

Nu aveam prea multe cunoștințe despre noul loc de muncă. Ce e o roată de polizor, o rectificare de lame, controlul tehnic de calitate, ce înseamnă șef și subaltern. Decizia să mă angajez a fost a mea, în ciuda opoziției părinților, care și-ar fi dorit să stau acasă și să continui să mă pregătesc pentru examenul din anul următor. Spaima lor nu era că aș fi întrerupt pregătirea pentru examen, ci că voi da de bani și voi renunța la facultate. Nu am aflat chiar atunci de ce se împotriveau, dar mai târziu, când pericolul trecuse, adică după ce am intrat la facultate, mi-au spus cât de temători m-au privit tot anul acela în care am lucrat. Așteptau îngrijorați momentul când le voi spune: „Am

banii mei, fac ce vreau". Când i-am întrebat cum de au avut asemenea temeri, singura lor explicație a fost: „Anturajul”.

Eram colegă de muncă cu foarte mulți studenți de la Politehnică, secția seral, și ai mei se temeau de „îndrăgosteală”. Lucrau aproape cu toții în tura de noapte. Ne-am împrietenit când am fost „pedepsită” de către șeful secției, un sârb agitat, pofticios de fete și care considera că ne făcea complimente lovindu-ne ca pe iepe peste fund. La prima tentativă de a mă „complimenta” reacția mea a fost neașteptată pentru el, dar mai mult pentru femeile din secție, care nu găseau nimic deplasat în faptul că mai glumește cu noi. Asta a încheiat nu doar prietenia cu șeful, ci și cu câteva dintre colege, care au hotărât că sunt o „ciudată”. După ce am întrebat pe un ton suficient de ridicat, încât n-a fost nimeni care să nu mă audă, „Ce dracu’ e asta?”, uitându-mă arțăgos la stăpânul halei ascuțitoarelor, am fost înștiințată că voi lucra în tura de noapte. Nu a fost cel mai rău lucru. Seraliștii m-au învățat să nu mai „ard” lamele, să calibrez corect roata de polizor pentru lustruire. După două luni de la angajare, reușeam să-mi primesc chenzina întreagă. Până atunci, fusesem sancționată, pentru lamele-rebut, cu un sfert din suma care reprezenta leafa mea pe hârtie. Devenisem atât de pricepută în a

rectifica lame, încât, cu trei luni înainte de a da examenul de admitere la Facultatea de Filologie, de data asta la Universitatea din București, fusesem promovată la serviciul CTC (controlul tehnic de calitate), spre amuzamentul colegilor mei seraliști, exprimat cu umor studentesc.

Ieșeam pe poartă dimineața, în jur de ora 6. Mergeam către casă, de cele mai multe ori pe jos, aproximativ 20 de minute, în pas alert. Tramvaiul era sufocant la ora aceea. Zona industrială forfotea de muncitori care ieșeau și intrau în schimburi, încât renunțam să iau tramvaiul pentru două stații.

Drumurile ni se încrucișau doar la poarta cooperativei. Îi priveam cu o curiozitate nedisimulată, aproape indecentă. Mă bazam pe faptul că ei nu mă văd. Orbii își făceau loc cu bastoanele albe printre noi, văzătorii, spre aripa alocată lor. Lucrau în hale separate, unde montau cutii de carton, puneau agrafe pentru păr pe suporturi de hârtie. Surzii dădeau din mâini, se salutau între ei gălăgios, cu sunete guturale pe care nu le descifram. Eram separați și îi priveam de la distanță în pauzele de masă. Păream două lumi diferite, cu granițe bine trasate.

Când ne intersectam, le acordam întâietate, cu o oarecare teamă să nu mă lovească cu bastonul, dar, cu siguranță, și cu un soi de neliniște față de o lume străină mie. Cum de

nimeresc oamenii aștia locul de muncă, intrarea în fabrică, fără să vadă? Și cum de știu surzii ce au de făcut fără să audă ce urlă șeful? Întrebări la care nu-mi amintesc să fi găsit vreun răspuns. Înregistram lumea din jurul meu așa cum era și nu căutam răspunsuri decât pentru lumea din care consideram că fac parte: văzători și auzitori.

Prima dată când un surd mi s-a adresat a fost în timpul uneia dintre pauzele de masă. Eram vreo trei muncitori în curtea interioară din spatele halei de ascuțitori. Un bărbat la vreo 40 de ani, pentru mine un „bătrân“, s-a apropiat de noi și, cu un gest care sugera „mustață“ și un sunet straniu, indescifrabil pentru mine, a întrebat de șeful de la ascuțitori. Sârbul poficios avea mustață. S-a prins de întrebare unul dintre băieți și i-a arătat unde avea biroul cel căutat.

— Cum de ai înțeles ce vrea? l-am întrebat.

— Sunt bun la mimă.

Răspunsul a fost atât de sec, că a sunat ca o invitație la tăcere. Când am intrat înapoi la polizoare, mi-a spus celălalt coleg că băiatul care înțelesese ce întrebasese surdul avea o soră surdă care lucra în „zona handicapatilor“.

— Nu îi place să vorbească despre asta, a avut un accident și a rămas surdă.

— Ce accident?

— Nu știu, nu îi place să vorbească despre asta.

Amintirile despre lumea care era la câțiva metri de mine nu au mai ieșit la suprafață ani întregi până în 2017, când îmi începeam mandatul de deputat și optasem pentru Comisia pentru drepturile omului, culte și problemele minorităților naționale.

Comisia pentru drepturile omului — plutonul de pedeapsă al Parlamentului

În baza unui algoritm care respectă o cutumă parlamentară bine înrădăcinată, președinția revine automat grupului minorităților naționale din Camera Deputaților. Nu e rău, dar cred că s-ar putea mult mai bine. Am propus, la un moment dat, o reșezare, în sensul de a crea o comisie de sine stătătoare doar pe problematica drepturilor omului și o comisie separată, dedicată strict problemelor minorităților naționale. Nu prea am avut sorți de izbândă. Unul dintre contraargumente a fost de-a dreptul rizibil: nu mai avem spațiu pentru încă o comisie.

Veteranii Camerei Deputaților considerau Comisia locul unde nu se întâmplă mare lucru. Ședințele erau destul de rare, cu o ordine de zi anemică, doar câteva inițiative legislative mai deranjau liniștea. Pentru mine, cel puțin, modul în care era tratată Comisia spunea destul de multe despre rolul pe care îl avea în morfologia Camerei

Deputaților. Partea logistică, tehnică, era la nivelul unei dependențe de subsol unde depozitezi ce nu îți e necesar. Nu exista niciun fel de aparatură audio, iar de transmis ședințele live pe site-ul Camerei Deputaților nici nu putea fi vorba. Adevărul e că de microfoane ca să te faci auzit nu prea era nevoie, la cât de înghesuită era sala Comisiei. Când se întâmpla să fim prezenți toți membrii, plus reprezentanți ai altor instituții, te frecai inevitabil de pereți sau de scaune ca să intri în sală.

La începutul mandatului, în decembrie 2016, eram 17 membri. Pe parcurs, unii colegi au renunțat și am rămas zece. Brusca, prin 2018, ne-am înmulțit cu vreo șase membri. Mi-am zis: ia uite, această comisie devine importantă. De fapt, ea ajunsese un fel de canal Dunăre-Marea Neagră unde erau trimiși „vinoșii” să-și ispășească pedeapsa. Noii colegi, trimiși „forțat” de conducerea Camerei Deputaților, erau foști membri PSD care, fiindcă se declaraseră „neafiliați”, au fost excluși din comisiile pentru care optaseră la începutul legislaturii și au fost surghiuniți. Deveneau, fără drept de apel, membri ai Comisiei pentru drepturile omului, deși nu aveau nicio apetență pentru un subiect atât de euristic. Erau „indezirabili” și au fost înmatriculați într-un loc „indezirabil”, „insignifiant”. Nu i-au trimis la Comisia de buget-finanțe, nici la juridic, nici la transporturi, la sănătate, la educație șamd, ci „la comisia aia care nu contează”. Comisia

pentru drepturile omului părea a fi un fel de batalion disciplinar!

După câteva ședințe care s-au desfășurat în nota instituită de ani întregi, le-am propus membrilor comisiei să ne adresăm respectuos, în scris, oficial — cum se cuvine în relațiile instituționale — președintelui Camerei Deputaților și să cerem extinderea ariei de competență. Scripta manent, verba volant. Mi-am susținut propunerea cu mult aplomb, poate exagerat de impetuos, dar eram total convinsă că are sens ce spuneam. Și am zis că nicio lege nu ar trebui să intre în plenul Parlamentului fără avizul acestei Comisii, chiar consultativ cum era. Nicio lege nu ar trebui votată dacă încalcă vreun drept al omului, consfințit prin Constituție și prin tratate pe care România le-a ratificat. Cu umor negru, un coleg liberal mărturisea: „Am zis că aleg și eu o comisie mai lejeră și, când am văzut-o pe Săftoiu acolo și câte intervenții făcea ca să cerem să ne vină legi la avizare, m-am lăsat păgubaș și am ales altă comisie“. După câteva luni, ordinea de zi putea să cuprindă peste 40 de inițiative trimise spre avizare. Apoi activitatea a început să devină și mai consistentă. Am propus audierea unor miniștri, în baza sesizărilor pe care le primeam la Comisie, dar și ca urmare a autosesizărilor. Așa am ajuns să dezbaterem evenimentele de la 10 august, într-o ședință deloc confortabilă, în prezența celui care a rămas în memoria publică drept „dirijorul în alb“, colonelul de la jandarmerie, sau să

discutam despre încălcarea drepturilor persoanelor surde de a avea acces la permis de conducere, despre calitatea învățământului special pentru elevii din acest sistem sau despre situația persoanelor cu autism. Ședințele deveneau un loc de dezbateră cu cei care ne sesizau nerespectarea drepturilor și libertăților, față în față cu cei responsabili de garantarea respectării acestora, și nu doar un cadru de vot al inițiativelor legislative.

O perspectivă despre importanța drepturilor omului și libertăților cetățenești e cumva clarificată de Constituția noastră, care așază statul pe primul loc, superior ca importanță în raport cu omul și cu drepturile lui. Germania poate fi sursă de inspirație pentru o schimbare a ierarhiilor, ca țară care definește în primul articol al propriei Constituții că „Demnitatea umană este inviolabilă. Respectarea și protejarea acesteia reprezintă obligația tuturor autorităților statului“, iar articolul 2 stipulează că „Drepturile fundamentale sunt obligatorii pentru puterea legislativă, puterea executivă și cea judecătorească, ca drept aplicabil în mod nemijlocit“. De abia după acestea stabilește caracterul statului. La noi, statul e pe primul loc conform primelor două alineate ale articolului 1¹.

*

¹ Constituția României, ARTICOLUL 1 (1) România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil. (2) Forma de guvernământ a statului român este republica.

În primii doi ani de mandat am organizat lunar câte o dezbatere, în afara ședințelor uzuale ale Comisiei, pe teme minorităților, altele decât cele bazate pe apartenența la limbă. Și erau multe: surzi, orbi, cu dizabilități motorii, intelectuale, cu surdocecitate, cei care părăseau casele de protecție pentru minori, victimele violenței domestice, ale traficului de persoane, iar lista părea că nu se termină. Vorbitoarii principali nu mai erau politicienii, ci persoanele care se confruntau direct cu o legislație precară, uneori alambicată, insuficientă ca să-i sprijine social, să-i ajute să aibă o viață autonomă. Participau ONG-uri care, de departe mult mai implicate decât statul, dezvoltau frecvent programe, proiecte pentru a căuta rezolvări la problemele acestor grupuri sociale, aflate la coada agendei publice. Pentru mine, dezbaterile au fost instrumentul cel mai eficient de a intra în contact direct cu oameni afectați de slăbiciunea statului, de indiferența camuflată adeseori în mult clamata trăsătură a neamului: toleranța. De fapt, oamenii aceștia doar de toleranță nu aveau nevoie. Asta dacă suntem de acord că toleranța nu e o calitate, când te raportezi la o persoană care are nevoie de sprijin. „Toleranța” de care se face caz este o atitudine sfidătoare, arogantă față de probleme care nu te vizează direct, un mod egoist de a ascunde incapacitatea de a-ți depăși confortul, propriile limite și prejudecăți. „Toleranții” autodeclarați au tot felul de certitudini de beton,

știi ce e important, ce și cine e „normal”. Cu rigla în mână, majoritarii stabilesc locul minoritarilor. Recunosc, această majoritate și regulile ei îmi dau fiori.

Cartea de pe buzele noastre

Rodica Bogdan și-a pierdut auzul la vârsta de 5 ani, în urma unei meningite tratate cu injecții cu streptomycină. I-a fost atins nervul auditiv și, treptat, a surzit. Este singura persoană surdă dintr-o familie cu trei fete și doi băieți.

Acum, la 50 de ani, consideră că ar fi putut să fie mai bună comunicarea în familie. „Nimeni nu avea timp să stea să-mi spună tot, când se vorbea în casă. La surzi nu este ca la auzitori, unde vorbești o dată și aude toată lumea. Dacă se întâmpla să vină cineva la noi, indiferent dacă erau rude sau prieteni, eram curioasă, o întrebam pe mama ce se vorbește. Mama îmi spunea că îmi va povesti după ce pleacă musafirii. Uneori îmi povestea, alteori nu, eu înțelegând între 50 și 60 la sută.”

Deși surdă, mergea la colindat și cânta cu ceilalți copii. „Când eram cu ei nu înțelegeam ce se vorbea decât dacă stăteau cu fața către mine, dar îmi plăcea să fim împreună. Eram

un copil tare neastâmpărat și plin de energie, de multe ori mi se spunea că ar fi trebuit să fiu băiat.”

Cu Rodica m-am înțeles extrem de ușor când ne-am cunoscut. Meritul a fost al ei, pentru că știa labiolectură și își folosea vocea. Singurul lucru pe care trebuia să-l fac era să vorbesc cu fața spre ea. „E un dar pentru mine și, în plus, este un lucru pe care ți-l însușești automat, din lipsă de auz. Te strădui să cauți să înțelegi ca să poți comunica și îți iese inevitabil. Folosesc aparat auditiv și citesc destul de bine de pe buze, iar asta mă ajută să pot înțelege aproape tot ce se vorbește. Dacă mă întorc cu spatele și o persoană vorbește, îi aud vocea, însă nu înțeleg mesajul.” Am întrebat-o dacă mai are amintirea auzului. „Nu. De multe ori mă gândeam cum este să auzi cu ambele urechi. Am rămășițe auditive de doar 20 la sută și aparatul auditiv mă mai ajută, însă chiar dacă mă concentrez, tot nu îmi este de folos.”

Sentimentul pe care l-am avut după ce am cunoscut din ce în ce mai multe persoane surde a fost de rușine. O rușine greu de exprimat, dar pe care o simțeam ca pe un ac ce-mi perfora cu cerbicie cortexul. Îmi dădeam seama că în toată viața mea nu m-am simțit obligată să-i înțeleg. Nu exista o reciprocitate în comunicare. Eu, auzitor, eram partea resemnat-pasivă în procesul

de comunicare, iar persoanei surde îi revenea tot efortul de a se face înțeleasă.

Labioclectura poate salva în mare măsură situația frustrantă dintre un surd și un auzitor, deși termenul mi se pare nepotrivit pentru ceea ce implică, respectiv: observație, deducție, intuiție. Prima dată când am întâlnit o persoană surdă care citea de pe buze am fost fascinată. O fascinație crispată. Aveam în fața mea o persoană care îmi privea fix buzele. Concentrarea privirii celui din fața mea pe chipul meu era cel puțin neobișnuită pentru mine. La început, mă simțeam ușor inconfortabil știindu-mi gura țintită cu atâta încordare. Apoi auzeam vocea, o voce velară, cețoasă, cu sunete care se rătăceau în propoziții parțial neinteligibile pentru o ureche needucată să perceapă glasul unei persoane surde. Efortul de comunicare era însă împărțit și mă simțeam astfel mult mai implicată decât atunci când eram nevoiți, și unul, și celălalt, să recurgem la interpret. Începeam să-mi depășesc propria limită când nu mai vedeam doar statutul lor medical, de persoane cu dizabilitate, ci întrezăream o întreagă perspectivă etnică, de comunitate cu o limbă aparte, cu sensibilitate și cu o cultură proprie.

Uneori ceea ce spuneam era înțeles greșit și, instinctiv, dădeam din mâini creând semne care mai mult îngreunau procesul. Tendința mea era să abandonez și să strig după ajutor.